

Novi će Povjerenik za informiranje moći vidjeti sve informacije koje vlasti odbiju dati građanima.

Krajem rujna obilježen je Međunarodni dan prava na pristup informacijama, a upravo će ovo pravo, kao jedno od temeljnih ljudskih prava i ključni preduvjet za razvoj demokracije, uskoro u Hrvatskoj doživjeti značajne pomake prema većoj zaštiti. Barem je takva intencija novog Zakona o pravu na pristup informacijama koji propisuje osnivanje Ureda Povjerenika za informiranje, te formiranje prve inspekcijske službe koja će udarati po džepu onih državnih institucija ili javnih tvrtki koji informacije nezakonito taje. Iako je prvi Zakon o pravu na pristup informacijama izglasan još prije desetljeće, praksa pokazuje da se tijela javne vlasti još uvijek oglašuju na upite građana ili pak informacije daju nepravovremeno i nepotpuno. Pravo na pristup informacijama, kako je definirano Zakonom, prestaje samo u slučaju kada se radi o povjerljivim informacijama koje se tiču nacionalne sigurnosti i javne obrane, međunarodnih odnosa, sudskih postupaka koji su u tijeku, poslovnih i industrijskih informacija, zaštite osobnih podataka, poreznih tajni... Međutim, ovi se izuzeci često preslobodno tumače nauštrb prava građana na slobodu informiranja, a koje je u Hrvatskoj čak i Ustavom zagwarantirana, a uz to ju propisuju i Europska konvencija o ljudskim pravima i temeljnim slobodama, Konvencija o pristupu informacijama, te međunarodni ugovori. Isto tako upravo je ovo pravo jedno od tri temeljna stupa Arhuške konvencije koja se bavi okolišnim pitanjima.

- Najčešće se pravo na pristup informacijama odbija s obrazloženjem da je riječ o povjerljivim poslovnim informacijama ili se javna tijela pozivaju na intelektualno vlasništvo. U slučaju ograničenja prava na pristup informacijama javna tijela moraju provesti test javnog interesa, a to dosada u Hrvatskoj niti jednom nije učinjeno. Podaci pokazuju da bi u većini slučajeva, da se napravio test, prevagnuo interes javnosti nad tajnošću podataka i da su informacije trebale biti dostupne, riječi su to doc. dr. sc. Lane Ofak sa zagrebačkog Pravnog fakulteta, koja godinama prati provedbu Arhuške konvencije, a samim time i prava na pristup informacijama.

Situacija bi se trebala promijeniti na bolje kada Sabor imenuje Povjerenika za informiranje te njegov Ured započne s radom, najvjerojatnije ne prije 2014. godine. Naravno, ukoliko se ne bude osiguralo dovoljno sredstava za njegov rad, postoji opasnost da sve završi samo kao mrtvo slovo na papiru. Po novom zakonu, kad tijelo javne vlasti ograniči pravo na pristup informacijama, obavezno je provesti test javnog interesa te donijeti rješenje u kojem obrazlaže te razloge te uputu o pravnom lijeku. Kad tijelo javne vlasti odbije odgovoriti na neki upit pozivajući se na tajnost, moći ćemo se žaliti Uredu povjerenika, a on će imati pravo i mogućnost vidjeti te informacije i zatim prosuditi jesu li zaista takve prirode da treba onemogućiti njihovu objavu ili je u javnom interesu da se objave.

Također žalbu možemo podnijeti i ukoliko se probiju zakonski rokovi u kojem je tijelo javne vlasti dužno odgovoriti, a to je 15 dana, s tim da se rok može produžiti na 30 dana u slučajevima kada je informacija koja se traži opsežna ili zahtjevna, pa se npr. informacija mora tražiti izvan sjedišta tijela javne vlasti, ili se jednim zahtjevom traži veći broj različitih informacija, ili ako je dužno provesti test razmjernosti i javnog interesa.

Nove zakonske odredbe donose niz pogodnosti za građane, a jača i funkcija neovisnog tijela, odnosno Povjerenika, koji može i neposredno sankcionirati tijela javne vlasti i njene čelnike kao odgovorne osobe novčanim kaznama. Ukoliko tijela javne vlasti ne postupe u skladu s rješenjem Povjerenika koji nalaže dostavu informacija, podignut će se tužbe, ali velika je novost da će i tijela javne vlasti moći tužiti Ured povjerenika ukoliko se ne slažu s njegovim rješenjem. Kako upozorava Ofak, upravo se time otvara mogućnost drastičnog produženja rokova za dostavu informacija jer sve dok traje sudski postupak, na zahtjev građana se ne mora odgovoriti.

Do pokretanja Ureda povjerenika, rješavanje žalbi i dalje obavlja Agencija za zaštitu osobnih podataka, koja to već čini zadnji nešto više od dvije godine. Kako pokazuju njeni podaci, u 2012. godini Agencija je zaprimila 127 posto više predmeta nego 2011. godine. U porastu su i zahtjevi za informacijom, tijelima javne vlasti upućeno ih je 53.521. Usporedbe radi, godinu dana ranije 5.1930, a 2010. bilo ih je oko 12.300 zahtjeva, a najmanje 2008. godine – svega 2.730 zahtjeva građana.

- Građani su lani koristili institut prava na pristup informacijama češće nego prethodnih godina, što je s aspekta ljudskih prava pozitivno i ohrabrujuće. S druge strane, činjenica većeg broja žalbi izjavljenih ovoj Agenciji, osobito zbog tzv. "šutnje" uprave ukazuje da tijela javne vlasti moraju uložiti velike napore kako bi se zahtjevi za pristup informacijama rješavali u zakonskim rokovima i kako bi što uspješnije donosili odluke, rukovodeći se načelom da

je dostupnost informacija pravilo, a da je uskrata informacija izuzetak koji se mora koristiti u skladu sa zakonskim ograničenjima, kaže Dubravka Dolenc, zamjenica ravnateljica AZOP-a.

Iz statistike Izvješća Agencije vidljivo je da je u roku riješeno 48.185 zahtjeva, a izvan roka 638, a nije usvojeno 3.625 zahtjeva. Prema broju žalbi koje su lani upućene Agenciji ispada da među javnim tijelima koja najviše krše Zakon prvo mjesto drže jedinice lokalne i regionalne uprave (25 posto), zatim ministarstva (22 posto) te sudska tijela (13 posto).

- Žalbe su najviše izjavljivale fizičke osobe, zatim udruge te trgovačka društva. Uočeno je da je mali broj žalbi izjavljen od strane novinara, dodaje Dolenc. Napominje da podatke koji su obrađeni u izvješću ne treba uzeti kao apsolutno točne jer su rezultat obrade 2.852 dostavljenih izvješća, odnosno nisu sva tijela javne vlasti dostavila ova izvješća. Ipak, došlo je do povećanja od sedam posto u odnosu na 2011. godine kada je 2.655 tijela javne vlasti ispunilo ovu zakonsku obavezu, te čak 234 posto u odnosu na 2010. godine kada je samo 854 tijela javne vlasti dostavilo izvješće o provedbi zakona. Iako je pomak u provođenju Zakona vidljiv, prema mišljenju ove Agencije potrebno je i dalje osvještivati građane o potrebi i važnosti ostvarivanja prava na pristup informacijama kao temeljnog ljudskog prava, ali isto je tako nužno educirati službenike za informiranje i čelnike tijela javnih službi o primjeni zakona i o značenju ovog prava u suvremenom društvu.

Da smo još daleko od pune primjene ovog prava pokazuju rezultati sedmog ciklusa istraživanja GONG-a o primjeni Zakona o pravu na pristup informacijama. I u 2012. godini problematična područja gdje tijela javne vlasti građanima ne daju (potpune) odgovore najčešće se odnose na ugovore o poslovima sklopljenim s privatnim tvrtkama, informacije o koncesijama i studijama, informacije o financijskim transakcijama, a rijetko se objavljuju detaljne informacije o javnoj nabavi, o financijskim troškovima institucije i proračunu. Također, Zakon propisuje da tijela aktivno objavljuju informacije, neovisno o upitima građana, ali neke ustanove uopće nemaju internetsku stranicu na kojoj bi vršili objave, dok drugi objavljuju samo neke podatke, ali ne i "osjetljive" teme. To pokazuje da unatoč deklarativnoj podršci Zakonu o pravu na pristup informacijama, i dalje ne postoji jasna i koherentna poruka vlasti o njegovoj svrsi, a to je prvenstveno smanjivanje korupcije! Hoće li se situacija promijeniti novim Zakonom i dolaskom povjerenika, to ćemo tek vidjeti.

Hrvatska na 13. mjestu po pravnoj regulativi

Na internetskoj stranici Global Right to Information Rating, objavljen je poredak o ocjeni zakonodavstva prava na pristup informacijama u 95 zemalja svijeta, prema kojem se Hrvatska trenutno nalazi na visokom 13 mjestu sa 112 bodova! Prva je Srbija sa 135 od maksimalnih 150 bodova, a zatim slijede Indija pa Slovenija. Na posljednjem se mjestu našla Austrija koja je sakupila svega 37 bodova. Važno je napomenuti da se ovom analizom ucjenjuje pravni okvir, a ne kvaliteta primjene zakona, a jedno s drugim nije uvijek povezano. Možda to objašnjava zašto su se Italija, Njemačka i Belgija našle pri dnu ljestvice, a države Salvador, Nikaragva i Etiopija pri vrhu.